

bar donekle »prekroji« kako bi se dovelo u dijalog s tradicionalnim umjesto da ga u potpunosti zamijeni.

Urednici Zbornika na kraju posljednjeg članka »Patterns of change, policy dilemmas and research questions« (*Oblici promjena, problemi oko donošenja odluka i teme za istraživanja*) daju zaključak cjelokupnom Zborniku. Autori ističu da Zbornik treba pokazati: 1) potrebu za poboljšanjem razumijevanja odnosa između čovjeka i okoliša koji se odvija uvijek unutar određenog tipa krajobraza, posebno pod utjecajem brzih promjena kroz koje krajobraz danas prolazi (267); 2) potreba za boljim razumijevanjem biofizičkih i regulatornih odnosa između geografski udaljenih krajobraza, ali koji prolaze kroz slične probleme. Upravo zbog ovoga kroz čitanje ove knjige naišli smo na brojne primjere s kojima se Hrvatska može poistovjetiti, te bi bilo dobro da kod nas postoji više istraživanja o sličnim pitanjima koja bi se onda povezala s drugim europskim državama u traženju zajedničkih rješenja; 3) identifikacija smjera u kojem se promjene krajobraza kreću danas kako bismo bolje razumjeli njihovu sposobnost i mogućnost prilagodbe i otpora sve nesigurnijim globalnim kretanjima; 4) potrebna su lokalne i komparativna istraživanja odnosa urbano-ruralno; te 5) potrebno je bolje razumijevanje institucijskih potreba i prilika koje se pružaju kroz tržišno gospodarstvo i politike održivosti, a koje uključuju razvoj novih modela upravljanja koje bi lakše povezivale institucije s prostorom u kojem se njihove aktivnosti odvijaju (267-268).

Smatramo da je Zbornik vrlo uspješno pokazao osnovne teze koje urednici i navode u zaključku. Još uvijek nema konačnih rješenja na ova pitanja, ali da bi se do njih

moglo doći, treba uzeti u obzir sve aspekte i aktere koji su uključeni, kako političke, socijalne tako i ekološke, ali i percepciju ljudi koji svakodnevno žive na određenim prostorima i u krajobrazima, te na temelju detaljne analize donositi uravnotežene odluke. Globalizacijski utjecaji i gospodarski napredak ne treba pokušavati zaustaviti jer je to u krajnjoj liniji i nemoguće, ali je potrebno postaviti određene granice njegovog apsolutnog širenja i neupitnog iskorištavanja resursa, a pod time mislimo i na krajobraze. Ovaj Zbornik vrlo pažljivo pokušava ocrtati te granice, dajući zanimljive argumente o razlozima za ili protiv određenih promjenama krajobraza uzevši u obzir različite socijalne, kulturne, gospodarske, političke i konačno ljudske faktore. Iz tog razloga vrijedan je kao priručnik svima koji se žele baviti ovim promjenama i u Hrvatskoj te kao odlična komparativna studija u drugim zemljama Europe i svijeta.

Tijana Trako

Michael G. Maudlin i Marlene Baer (ur.)
THE GREEN BIBLE
HarperCollins Publishers, SAD, 2008.,
1312 str.

Tiskana na recikliranom papiru, koristeći ekološki prihvatljivu sojinu tintu, *Zelena Biblija* poseban naglasak daje onim odlomcima Biblije koja govore o brizi za okoliš. Na uvodnim stanicama posebno mjesto zauzima *Pjesma Stvorova* sv. Franje Asiškog koja nas želi ispuniti osjećajem »bratstva« prema svim stvorenjima koja je

Bog stvorio. Na kraju *Biblije* nalazi se *The Green Subject Index* koji daje popis odlomaka čije su teme vezane za životinje, brigu za zemlju i vodu. Svaki dio izdvojen na popisu nalazi se i u samoj Bibliji označen zelenom bojom. *The Green Bible Subject Trail Guide* je skup tekstova koji obrađuju-ći šest osnovnih tema koje se provlače kroz *Zelenu Bibliju* - voda, zemlja, zrak, biljke, životinje i ljudi, nude i određene praktične načine na koje možemo postati »zeleniji«. Nezaobilazan dio čine i uvodni eseji koje su napisali poznati konzervacionisti i teolozi koji nam pokazuju kako čitati Bibliju kroz tzv. zeleni objektiv. Upućuju nam da budemo učenici posljednjeg Adama, a to je Isus Krist (I, 31).

Predgovor *Zelenoj Bibliji* napisao je nadbiskup Južnoafričke Republike, Desmond Tutu. U svojim nas recima podsjeća da smo svi krhki i ranjivi članovi jedne obitelji, Božje obitelji (I, 12). Neumorno naglašava kako je došlo vrijeme u kojem moramo djelovati i probuditi svoje moralne obveze. U nadolazeće vrijeme trebamo pokazati prijateljske odnose jedni prema drugima i prema prirodi. Mi smo upravitelji Božjeg stvaranja, mi možemo učiniti svijet boljim – s više suosjećanja, brige i ljubavnosti. Ne smijemo stati dok to ne ostvarimo, jer to i jest Božji san (I, 14).

Zelena Biblija je poput učitelja koji podučava i vodi svoje učenike u njihovim razmišljanjima i djelovanjima kada su suočeni s ekološkom krizom. Odlomci koji oslikavaju odnose međudjelovanja Boga i njegovoga sina, Isusa Krista, neovisne elemente stvaranja kao što su voda, zemlja, zrak, biljke, životinje i ljudi, odgovore koje priroda upućuje Bogu, te način kako se mi možemo brinuti o Božjem stvaranju, označeni su zelenom bojom.

Od osam eseja u uvodnom dijelu Biblije koji nam žele prikazati važnost naše odgovornosti za prirodu glede njezinog očuvanja, onaj koji ostavlja bez daha jest *Peace with God the Creator, Peace with All of Creation* Ivana Pavla II. Bog je stvorio Adama i Evu te im dao na korištenje svu svoju kreaciju. Nerazumno djelujući, oni su uništili postojeću harmoniju djelujući protiv svog Stvoritelja. Nakon nekog vremena čovjek je shvatio da zemlju ne može neograničeno iskorištavati. I što sad? Sveprožimajuća nepravda, regionalni konflikti, etnički sukobi, te netolerancija između rasa relevantni su za ekološko pitanje (I, 35). Kako ćemo očuvati prirodu za nadolazeće generacije ako se ni međusobno ne podnosimo? Industrijski otpad, korištenje različitih herbicida, izgaranje fosilnih goriva, sve je to poznato kao štetno za našu atmosferu i okoliš. Ivan Pavao II osobito naglašava da odgovornost treba biti na individualnom, državnom te međunarodnom nivou. Problem predstavlja manjak poštovanja za život i tako dolazi do destrukcije biljnog i životinjskog svijeta i nepromišljene eksploatacije prirodnih resursa. Kad se govori o međunarodnoj razini, bitno je ne smanjivati odgovornost same države (I, 37-38). Ekološka kriza zahtijeva novu solidarnost, osobito u vezama između zemalja u razvoju i visokoindustrijaliziranih zemalja. Autor time želi reći da bi zemlje u razvoju trebale uvidjeti greške koje su počinile razvijene zemlje kako bi ih zaobišle. Zato je potreban međusobni diskurs i nova solidarnost. Vrlo je važno osvrnuti se na strukturalne oblike siromaštva te pripaziti i na razvijanje novog ofenzivnog oružja koje je vrlo opasno za prirodnu ravnotežu (kemijsko, biološko, nuklearno i sl.). Prava odgovornost za sobom povlači

i konverzaciju u smislu mišljenja i aktivnog djelovanja. Tu se ističe uloga crkve i religijskih tijela, vladinih i ne-vladinih organizacija, no najvažniju ulogu u socijalizaciji pojedinaca ima upravo obitelj. Važno je imati na umu da svatko snosi dio odgovornosti glede ekološke krize koja je zahvatila naš planet (I, 40–41). Postoji jedan red u svemiru koji priroda slijedi i koji trebamo poštivati, tu nam je zadaću dao i Bog kad je Adama postavio u Edenski vrt da ga »obrađuje i čuva« (Postanak 2:15). Ostatak Biblije ispunjavaju tekstovi Starog i Novog Zavjeta. Sve počinje *Knjigom Postanka* u kojoj Bog šest dana stvara svijet, a sedmi je dan odmora, tj. *Sabbath*. Čovjek je kao kruna Božjeg stvaranja postavljen da »vlada ribama u moru i pticama u zraku i svim živim stvorovima što puze po zemlji« (Postanak 1: 28). Ne smijemo zaboraviti da ta »vladavina« uključuje i odgovornost čuvanja Božjeg stvaranja. »Upravljanje znači ustvari služenje« (I, 28). Kako je Bog načinio sve životinje od zemlje, tako je načinio i čovjeka od praha zemaljskog. Svi mi potječemo od istog izvora, od istog Stvoritelja. Na kraju svega postavlja se pitanje: »Jesu li druge vrste manje važne od ljudi?« (I, 27). Kad su ljudi postali odviše grešni i kad su se otuđili od Boga, Noi je bilo zapovjedbno da u svoju korabljicu uvede po dvoje pripadnika svake vrste da prežive potop (Postanak 6: 19). Kako se Bog brine o svojim stvorenjima, takvu odgovornost snosimo i mi kao pojedinci. Zanimljiva je i priča o Joni koji odbija otići u Ninivu da propovijeda riječ Božju. Kako je Jona bježao od Jahve ploveći u lađi, digla se na moru velika oluja. Saznavši da je Jona svemu kriv, mornari ga baciše u more. Tako je Bog zapovjedio golemoj ribi da proguta Jonu. U njezinoj je utrobi bio tri

dana i tri noći sve dok Bog nije zapovjedio ribi da izbací Jonu (Jona, 1:4 – 2:9). U toj su priči životinje prikazane kao Božji saveznici, kao one koje mogu biti i moćnije od nas koliko god mi sebe pozicionirali na vrh hijerarhijske evolucijske ljestvice. Gdje su granice Božjeg gnjeva ako ne vršimo njegovu volju i ako nastavimo i dalje bez grižnje savjesti eksploatirati zemlju?

Na početku Novog Zavjeta u Matejevom evanđelju prvi zeleno obojeni reci govore o zvijezdi koja je sveta tri kralja vodila do Betlehema gdje se rodio Isus (Matej, 2:9). Priroda ima ulogu vodilje, priroda je ta čiji duh treba oslušivati. Ivan Krstitelj je krstio Isusa na rijeci Jordanu, Sotona je Isusa iskušavao tri puta u pustinji. Svi važni događaji su na poseban način vezani uz prirodu. Priroda kao ona koja daje završnu notu cijeloj ceremoniji, ona koja dovodi do savršenstva.

Čuda koja je Isus činio ocrtavaju odnos ljubavi prema Božjim stvorenjima. Čudesan događaj kada je Isus nahranio pet tisuća ljudi s pet kruhova i dvije ribe, kada je hodajući po vodi došao do lađe svojih učenika koje je zahvatio jak vjetar, ozdravljivao je mnoge koji su ga molili za pomoć, uskrsnuće Lazara samo su neki od primjera.

U Bibliji kroz svoj život Isus pokazuje put koji bismo trebali slijediti, kako bismo se trebali odnositi prema svojim bližnjima. No, što mi činimo? Gomilanjem nuklearnog, kemijskog, biološkog oružja, lakomislenim iskorištavanjem neobnovljivih resursa, bezglavom urbanizacijom, te nekontroliranim krčenjem šuma ne pokazujemo naročito puno sklonosti ka budućim generacijama. Kako su Adam i Eva jedući plodove sa *zabranjenog drveta* stali na stranu grijeha, tako i mi činimo svojim sadašnjim postupcima. Oni koji će

preživjeti bit će prisiljeni početi novi život u vrlo teškim uvjetima okoliša. Tako dolazi do ekološke ili, preciznije rečeno, socijalnoekološke krize. *Zelena Biblija* skreće našu pažnju na nezaštićene, na nadolazeće naraštaje, propituje našu savjest i ukazuje na nužne korake koje moramo poduzeti da bismo promijenili naš stil života, razmišljanja i počeli djelovati u pravom smjeru kako bismo spriječili prijeteću katastrofu.

Melita Varga

Linda Tuhiwai Smith
DECOLONIZING
METHODOLOGIES – RESEARCH
AND INDIGENOUS PEOPLES
Zed Books Ltd., London & New York;
University of Otago Press, New Zealand,
1999., 230 str.

Od prvog izdanja knjige prošlo je deset godina, ali tema koju autorica obrađuje u domaćoj je akademskoj javnosti još uvijek nedovoljno reflektirana, unatoč sve značajnijem utjecaju tzv. starosjedilačke¹ paradigme na zapadnu znanost i osobito kvalitativnu metodologiju, te zbog toga zaslužuje da joj se posveti pozornost.

¹ *Indigenous* je engleski termin koji je u široj upotrebi od 70-ih godina 20-og stoljeća, a zasluge za njegovo širenje ima pokret sjevernoameričkih Indijanaca, okupljen oko organizacija Pokret američkih Indijanaca (AIM - *American Indian Movement*) i Kanadsko indijansko bratstvo (*Canadian Indian Brotherhood*). U prijevodu se koristi hrvatski termin *starosjedilački*, jer se čini najmanje opterećen »kolonijalnim diskursom« – poput termina domorodački ili urođenički.

Glavna tema knjige je propitivanje značenja znanstvenog istraživanja s pozicije Drugog. U ovom slučaju Drugi su starosjedilački, kolonizirani narodi, a znanstveno istraživanje koje se propituje je ono koje je definirala zapadna znanost. Kao što autorica, inače pripadnica Maori naroda s Novog Zelanda, kaže: »Ova knjiga identificira istraživanje kao značajno mjesto sukoba interesa i načina spoznaje Zapada i interesa i načina otpora Drugih« (2).

Knjiga sadrži deset poglavlja. U prvom dijelu kritički se propituju povijesni i filozofski temelji zapadne znanosti, te veza znanosti s kolonijalizmom, nastavljajući se na zasade kritičke, feminističke i postkolonijalne teorije, te osobito Foucaultove kritike znanosti. Autorica smatra da istinska dekolonizacija ne smije stati na dekonstrukciji važećih znanstvenih mitova (i mitova o znanosti), jer sama dekonstrukcija neće doprinijeti poboljšanju životnih uvjeta starosjedilačkih naroda. Stoga se u drugom dijelu knjige bavi zasnivanjem *starosjedilačke istraživačke agende* utemeljene u konkretnim istraživačkim projektima, ali i praksama globalnog pokreta za prava starosjedilačkih naroda.

U prvom poglavlju *Imperijalizam, historija, pisanje i teorija* Smith postavlja osnovni okvir svog istraživanja. Nasuprot još uvijek na Zapadu prevladavajućem uvjerenju o neupitnoj neutralnosti i objektivnosti znanosti, za kolonizirane narode istraživanje je višestruko isprepleteno s europskim imperijalizmom i kolonijalizmom: »Izabrala sam ove riječi jer su one gledane iz starosjedilačke perspektive vrlo problematične... Te su priječi prepune emocija koje privlače pozornost na tisuće načina na koje su starosjedilački jezici, spoznaje i kulture utišavani ili pogrešno reprezen-